

Fragment uit paragraaf 'De thuisweg'

Wie ooit deze indruk heeft gehad dat zijn eigen persoon hem, gehuld in een voorbij oogenblik van zelfvoldaanheid, vanaf oude foto's aankeek als was er een bindmiddel uitgedroogd of losgegaan, zal het gevoel begrijpen waarmee hij zichzelf de vraag voorlegde wat dit eigenlijk voor bindmiddel was dat het bij anderen niet begaf. Hij bevond zich nu in een van die boomaanplantingen die als een onderbroken ring de lijn volgen waar vroeger de wallen waren, en hij had die met slechts een paar stappen kunnen doorsteken, maar de grote strook hemel die zich in de lengte boven de bomen uitstreckte verlokte hem ertoe de bocht te volgen, waarbij hij de bijzonder intiem aandoende lichtguirlande, die de winterse plantsoenen waar hij doorheen liep in de lucht teruggetrokken omzweefde, voortdurend scheen te naderen zonder er dichterbij te komen. 'Het is een soort perspectivistische beperking van het verstand,' zei hij bij zichzelf, 'wat deze iedere avond terugkerende vrede tot stand brengt die, zich uitstrekking van de ene tot de andere dag, het blijvende gevoel geeft van een leven dat met zichzelf in het reine is. In de overgrote meerderheid van de gevallen is het immers bij lange na niet de voornaamste voorwaarde voor geluk om tegenstrijdigheden op te lossen, maar om ze te laten verdwijnen, zoals de gaten in een lange laan zich sluiten, en net zoals allerwegen de zichtbare verhoudingen voor het oog zo verschuiven dat er een door het oog beheerst beeld ontstaat waarin het zich opdringende en nabije groot lijkt, maar verder weg zelfs het enorme klein, waarin gaten zich sluiten en het geheel uiteindelijk een ordelijke gladde ronding krijgt, doen de onzichtbare verhoudingen dat ook en worden door verstand en gevoel dusdanig verschoven dat er onbewust iets ontstaat waarin men zich baas in eigen huis voelt. Dit is het dus,' zei Ulrich bij zichzelf, 'wat ik niet op de gewenste manier klaarspeel.'

Hij bleef even staan voor een grote plas die hem de weg versperde. Misschien was het deze modderpoel voor zijn voeten, en misschien waren het ook de bezemkale bomen aan weerskanten ervan, wat op dat moment plotseling landweg en dorp tevoorschijn toverde en de tussen vervulling vergeefsheid liggende eentonigheid van de ziel in hem wekte die het platteland eigen is en die hem sinds die eerste 'reis-vlucht' in zijn jeugd meer dan eens tot een herhaling had verlokke. 'Alles wordt zo eenvoudig!' voelde hij. 'De gevoelens dommelen; de gedachten maken zich van elkaar los als wolken na slecht weer, en opeens breekt een mooie schoongeveegde hemel uit de ziel door! Onder deze hemel nu kan een koe midden op de weg stralen: het is een gebeurtenis van een indringendheid alsof er niets anders op de wereld bestond! Een wolk die er doorheen trekt kan over het hele landschap hetzelfde doen: het gras wordt donker, en even later glinstert het gras overal van vochtigheid, verder is er niets gebeurd, maar het is een overtocht als van de ene zeekust naar de andere! Een oude

man verliest zijn laatste tand: en dit kleine voorval betekent in het leven van al zijn burens een ingrijpende gebeurtenis, waaraan ze hun herinneringen kunnen ophangen! En zo zingen de vogels elke avond en altijd op dezelfde manier rondom het dorp als achter de ondergaande zon de stilte volgt, maar het is elke keer een nieuwe gebeurtenis, alsof de wereld nog geen zeven dagen oud was! Op het land komen de goden nog tot de mensen,' dacht hij, 'je bent iemand en beleeft iets, maar in de stad, waar duizend maal meer belevenissen zijn, ben je niet meer in staat ze op jezelf te betrekken: en zo begint dan waarachtig dat berucht abstract-worden van het leven.'

Maar terwijl hij dat dacht, wist hij ook dat het de macht van de mens vereenvoudigt en hem, zelfs als het hem iedere keer apart tien maal verdunt, alles bij elkaar nog honderd maal groter maakt, en een terugruil kwam voor hem niet serieus in aanmerking. En als een van die schijnbaar buitenissige en abstracte gedachten die in zijn leven zo vaak van zo directe betekenis werden, viel hem in dat de wet van dit leven, waarnaar je, overbelast en dromend van eenvoud, hevig verlangt, geen andere was dan die van de vertelorde! Die eenvoudige orde die daaruit bestaat dat je kunt zeggen: 'Toen dit gebeurd was, geschiedde er dat!' Het is de eenvoudige volgorde, de afbeelding van de overweldige veelvuldigheid van het leven in een eendimensionale veelvuldigheid, zoals een wiskundige zou zeggen, wat ons rust geeft; het aan een draad rijgen van alles wat in tijd en ruimte heeft plaatsgevonden, die beroemde 'draad van het verhaal', waaruit dan dus ook de levensdraad bestaat. Gelukkig de gene die zeggen kan: 'toen', 'alvorens' en 'nadat'! Of het hem slecht is vergaan of dat hij heeft liggen kronkelen van pijn: zodra hij in staat is de gebeurtenissen volgens hun verloop in de tijd weer te geven, gaat hij zich zo goed voelen alsof het zonnetje op zijn buik schijnt. Dat is waarvan de roman kunstig profijt heeft getrokken: of de reiziger nu in de stromende regen op zijn paard over de landweg rijdt of bij twintig graden vorst met zijn voeten door de sneeuw knerpt, de lezer voelt zich er behaaglijk bij, en dat zou moeilijk te begrijpen zijn als die eeuwige kunstgreep van de epiek, waarmee de kindermeisjes hun kleintjes al zoet houden, deze veel beproefde 'perspectivistische beperking van het verstand' niet al tot het leven zelf behoorde. De meeste mensen zijn in hun verhouding tot zichzelf in feite vertellers. Ze houden niet van lyriek, of alleen voor korte momenten, en ook al wordt er in de draad van het leven een klein beetje 'omdat' en 'opdat' mee gesponnen, ze verafschuwen toch ieder doordenken dat verder gaat dan dat: ze houden van de ordelijke opeenvolging van feiten, omdat die op een noodzakelijkheid lijkt, en ze voelen zich door de indruk dat hun leven een 'loop' heeft op de een of andere manier in de chaos geborgen. En Ulrich merkte nu dat hij het gevoel voor dit primitief epische definitief was kwijtgeraakt, waar het privéleven nog aan vasthoudt ofschoon in het openbare leven alles niet-vertellend is geworden en geen 'draad' meer volgt, maar zich verbreidt over een einde-

loos verweven vlak.

Uit 'De Man Zonder Eigenschappen', pg. 848: